

Yaşamaları - Otorite İlişkisi Açısından Hukuk

Şener AKSU

İnsan bilinci kendini ve evreni, mekansallık ve zamansallık içinde kavrar. Mekansallık, yan yana gelen şeylerin doğasını, zamansallık da ardı ardına gelen şeylerin doğasını oluşturur. Bu açıdan bakıldığında yaşam alanı türlerin mekansallığını, otorite de zamansallığını oluşturacaktır.

Her canlı için yaşamaları, varoluşunun temelidir. Dolayısıyla bir canlıdan söz eden aynı zamanda bir yaşam alanından da söz etmektedir. Canlılar, yaşam alanlarını bedenlerinin devamı gibi algılar ve bu nedenle yaşam alanına yönelik tehditleri, varlıklarına yönelik bir tehdit olarak algırlar. Yaşam alanının korunması için toplumsal canlılar işbirliği yapmak zorundadır ve dolayısıyla bu işbirliği zorunlu olarak otorite doğurur. Tekil yaşayan canlılar da kendi yaşam alanlarının otoritesidir.

Otorite yaşamalarındaki merkezi etkinlik ve özneliktir. Yaşamalarındaki ana özne olduğundan, yaşamalarındaki bütün özellikler ondan türer. Otoritenin yaşamalarındaki özellikleri merkezileştirmesinin kaynağı, öldürme gücüdür. Bu nedenle denilebilir ki otorite, salt haliyle öldürme gücüdür. Ancak öldürme gücünün sergilenmesi, açık çatışma gösterisi olduğundan ve çatışma da doğası gereği yıkıcı olduğundan ve direnç oluşturduğundan otorite, öldürme gücünü gizleme eğilimindedir. Sembollerle bu gücünü hissettirir ama gerektiğinde öldürme gücünü sergilemekten çekinmez. Yaşamalarındaki toplulukça içsel olarak kabullenilmemiş bir otorite, çoğunlukla öldürme gücünü sergilemek isteyecektir. Ancak öldürme gücünün sürekliliği, yaşamalarındaki topluluğun direncini artıracığı ve kargaşaya yol açacağından, otoriteler öldürme gücünü sergilemekten

sakınacaklardır. Bunun yerine, öldürme gücünün sonucu olan yaptırım gücünü diri tutacak düzenekler oluştururlar.

Otorite, dolaysız zorunlulukla örgütlenmesi olarak devlete dönüşür ve yalnızca kendi öldürme gücüne bağlı bir organizma haline gelir. Buna karşın varlığını sürdürmesi, öldürme gücünün tehdidinin sürekliliğinden çok, yaşamalarındaki türün kabullenişine bağlıdır. Dolayısıyla otorite, eninde sonunda, yaşamalarındaki topluluğun onayına gereksinim duyar. Otoritenin kabul görme gereksinimi; her otoritenin bir büyük anlatıya (ideolojiye) ve tarihsel bir meşruiyete sahip olmasına neden olur. Her türden otorite, öncelikle bir anlatı kurar. Bu anlatının temeli, otoritenin varlığını meşrulaştıracak değerlerdir. Eylem ve etkinliğini gerekçelendirmek bu anlatıyla olasıdır.

Eylemek ve etkinlikte bulunmak, doğası gereği bozucudur. Anlatı, bu bozuculuğun yaşamalarında direnç oluşturmasını engeller. Bu direnci kırmanın sürekliliğini sağlamak içinse hukuk gerekir. Hukuk, iki gücün etkileşiminden doğar; biri otoritenin ahlakının somutlaştırılması isteği, öteki de yaşamalarındaki türün otoriteyi ehlileştirme direnci... Hukuk, otorite açısından hem yaşamalarında yan yana gelen şeylerin, hem ardı ardına gelen şeylerin otoriteye göre düzenlenmesini sağlama olanağıdır. Eğer yaşamalarında direnç yoksa, otorite bütün varlığıyla yaşamalarına yerleşecek, hukuk da otoritenin salt değerlerinden biçimlenecektir. Bu durumda hukuk, otoritenin ahlakıdır ve yaşamalarında başka değerler bütünü varlığını sürdüremeyecektir. Otoritenin bu hali, en saldırgan, en korkunç, en katı halidir. Böyle bir durumda otorite hukukun ruhunu oluşturan tek

kaynak olacaktır. Bu ruh ki, aynı zamanda otoritenin gizli elidir ve her bilince uzanacaktır. Öyle ki, yaşamalarında bağıl da olsa otorite dışında hiçbir öznelikten söz edilemeyecektir. Otorite yaşamalarındaki en yüksek özgürlük alanıdır, dolayısıyla otorite bir kişideyse, o kişi en özgür kişi olacaktır. Böyle bir durumda otorite, sık sık kendinden emin olmak için, otoritesini sınama gereksinimi duyacaktır. Otoritenin öldürme gücünü her zaman diri tutmak içinde otoritenin sembelleri (bayrak, büyük yapı, büyük yontu, silahlar, silahlı güçler vs...) serimlenecektir.

Otoritenin bütün yaşamalarını belirlediği böyle dönemler, öldürme gücünün sürekliliğine bağlıdır ve öldürme gücünü sürekli sergilemek, diri tutmak ypratıcıdır. Ayrıca otoriteyi kullananlar da bilinç varlıkları olduğundan, otoriteler aklın yasalarına uymaya eğilimlidirler yahut eylemlerini aklın yasalarına uyduğunu gösteren anlatılar üretirler. Öte yandan otorite uygulayıcıları, otoritenin doğasının sınırsız eyleme ve sahip olma arzularıyla, kendi us ve değerleri arasında zaman zaman çelişkide kalırlar. Bu nedenle otoriteler, yaşamalarındaki topluluğun onayına gereksinim duyacaklardır. Yaşamalarındaki topluluğun onayı onu meşrulaştıracak ve böylece öldürme gücünü sürekli sergilemek zorunda kalmayacaktır. Otoritenin meşrulaştırılmasının öncelikli yolu büyük anlatının bütün bilinçlere yerleştirilmesidir. Eğitim, bunun için temel olanaktır. Ne var ki, insan türünün doğası, Kant'ın belirlediği gibi, toplumdışı bir toplumsallık barındırır ve gereksinimleri karşılamadaki zorluklar eninde sonunda başka otorite arayışlarına, başka büyük anlatılara eğilim doğurur. Hukuk, bu anlatının edimselleştirilmesi olmakla otoritenin korunmasını sağlayacak bir kalkana dönüşür. Hukuk, otorite dışındaki her şeyi nesneleştirir bir etkinliktir. Yaşamalarındaki toplulukta bulunan herkesi "birey"leştirerek, onları

kişiliklerinden soyutlar. Birey, yaşamalarındaki insanların, "varlığının", kişilikse herhangi bir insanın "doğasının" belirlemidir. Otorite, yaşamalarında kendinden başka öznelige uysuz olduğundan yaşamalarında bireyleşmeyi önceleyecek, kişiliği reddedecektir.

Özerk, kendini bilen, kendi bilincinde olan insanların otoritelerce kabul edilmesinin gerekçesi budur. Bireyleşmek, bir anlamda nesneleşmektir. Yaşamalarındaki tek özne otorite olduğundan, bireyleşen insan, özne karşısında nesneleşir, kendine yabancılaşır, sadece otoriteyle ilişkisi açısından anlam kazanır. Dolayısıyla güçsüzleşir. Bireyleştirme, otoritenin toplumsal değerleri de kendi değerlerine dönüştürme sürecidir. Bunu başaran otoriteler, olağanüstü bir durum olmadıkça, yaşamalarındaki meşruluğunu sürdürecektir. Bu dönüşümün yaşamalarındaki topluluk açısından sonucu, kişiliklerinden törpülenmenin bedeli olarak, otoritenin koşullu özgürlüğü ve güvenliğine kavuşmasıdır. Bunun karşılığında otorite, hukuk aracılığıyla yaşamalarına yerleşecektir. Ayrıca hukuksuzluk ortamında, otorite zorunlu olarak, öldürme gücünü sürekli sergilemek zorunda kalacaktır. Oysa bu büyük bir enerji gerektirir ve aynı zamanda otorite karşıtlığını artırır. Demek ki hukuk, aynı zamanda otoritenin enerjisini koruyan bir kurgudur. Otoritenin uzun soluklu varlığı için hukuk yaşamsal bir öneme sahiptir.

Yaşamalarındaki topluluk açısından hukuk, daha da yaşamsal gerekçelere dayanır: Hukuk sayesinde otorite ehilileştirilebilir, dolayısıyla salt öldürme gücü olmaktan çıkar ve gereksinimlerin karşılanma olanağına dönüşür. Yaşamalarındaki her hangi biri, hukuk sayesinde varlığından ve geleceğinden emin olabilir. Bu açıdan bakıldığında hukuk, otoriteyle yaşamalarındaki topluluğun sözleşmesi niteliğindedir. Hukuk sayesinde insanlar bağılı da olsa

bir özne olarak kendini görecektir. Eğer hukuk, otoriteye karşı toplumsal dirençle belirlenirse, bu durumda hukuk sayesinde, yaşamalanında otorite dışı alanlar oluşacak ve burada insanlar kendi öznelliklerinin ayırımına varabileceklerdir. Kendini bilen, kendi bilincinde bir varlık olarak insan da kendini gerçekleştirebilecektir. Bu durumda hukuk, hem otoritenin hem yaşamalanındaki insanların gönenci olacaktır. O halde denilebilir ki, insanlık tarihi, özünde hukukun tarihidir.

Hukukun ruhu da adalettir ve adalet; yaşamalanındaki temel özne olan otoritenin sınırsız eylem gücünün, topluluğun içsel direnişiyle sınırlandırılmasıdır. Demek ki bir ülkede adalet varsa, o ülkede otorite ehlileştirilmiştir. Otoritenin ehlileştirilmesi, adaletin yaşamalanında başat rol oynamasıyla mümkündür. Bunu gerçekleştirmek ne yazık ki düşsel olacak kadar zor bir olasılıktır; çünkü eninde sonunda, yaşamalanındaki topluluğun gereksinimleri değişkendir ve sürekli gerilim üretecektir. Ayrıca yaşamalanları başka yaşamalanları, dolayısıyla başka otoritelerle ilişki içindedir ve otoriteler arasındaki gerilim, yaşamalanlarına da yansıyacaktır. Üstelik otoritenin dirimsel gücü tükenebilir veya somutlaşmış hali olan devlet kendi içinde uyarısız hale gelebilir. Denetlenemez bir çok değişkenin bileşimi olan otorite, değişkenlerin denetlenmesi için öldürme gücünü kullanmaktan geri durmayacağı için adaletin egemenliği uzun soluklu değil, dönemsel olabilir. Şüphesiz otorite, adaletin sağlanması için de temel güçtür. Ancak otoritenin saldırgan ruhu kolay kolay dizginlenemez ve gerilimler sürekli otoriteyi kışkırtır. Bu durumda otoriteyle yaşamalanındaki topluluğun güvenlik sınırı olan hukuk tehlike altına girer. Ne zaman ki hukuksuzluk başlar, o zaman adalet de söner gider.

Otoritenin ehlileştirilmesinin yolu, gücün parçalanmasını gerektirir. Böylece

otorite, salt öldürme gücünden, yaşatma gücüne dönüştürülebilir; çünkü otoritenin doğası sadece öldürmeyle sınırlı değildir, aynı zamanda yaşatma gücünü de barındırır. Otoritenin gücü ayrıştırılarak, yaşatma gücünün yaşamalanına serimlenmesinin yolu açılabilir.

Otoritenin edimselleşmiş hali “siyasi iktidar”dır ve hukuku bozan yahut koruyan güç odur. Demek ki siyasi iktidar veya yaptırma gücü (yürütme), otoritenin en tehlikeli yüzüdür. Öncelikle otoritenin bu işlevinin denetlenmesi gerekir. Otoritenin merkezi öznellik olarak kural belirleme işlevini, yaptırım işlevinden ayıracak bir düzenek, otoritenin ehlileştirilmesine olanak verecektir. Ancak, otorite bir bütündür ve iki işlevi tamamen birbirinden ayırmak olanaksızdır, sadece bir farklılık oluşturulabilir. Unutmamak gerekir ki kural koyma işlevi doğası gereği bir olumsuzlama yetkinliğidir. Her yasa, otoriteyi olumlar ve korur, demek ki, otoriteyle çelişkili her şeyi ve otoriteyle ilişkisiz her şeyi olumsuzlar. Buna karşın, yasamanın bu olumsuzlaştırıcı etkisi, yaptırım (yürütme) gücünün desteği olmadan edimselleşemez. Otoritenin iki işlevinin farklılaştırılmasını sağlayan bir düzenek, otoriteyi kural koymanın salt kaynağı olmaktan çıkararak yaşamalanındaki topluluğun direnç gücünün, kural koyuculuğun üzerinde etki etmesine olanak verir.

Yaşamalanının otoritenin değerlerine göre biçimlenip dönüştürülmesi sırasında, zorunlu olarak yargı gerekir; çünkü ne türden olursa olsun her dönüştürme ve biçimlendirme, bir değerlendirme ve ölçme işlemidir. Ölçüt otoritenin yasama gücüyle belirlense de değerlendirme yargılama işleviyle gerçekleşecektir. Otorite açısından yargı, yaşamalanındaki toplumun, insanların otoritenin değerlerine karşı direncinin törpülenmesini sağlar. Bu aynı zamanda, yaşamalanındaki özerklik ve özgürlüklerin ortadan kaldırılması yoludur. Denilebilir ki

yargı, otoritenin keskin kılıcıdır. Bu açıdan yargılamanın yaptırım işleviyle aynılığını oluşturan otoriteleşme türleri en çok şiddet doğuran otorite biçimleridir. Yargılama işlevinin yaptırım gücünden farklılaştırılması, yaşamalanındaki özerklikler ve toplumsal direnç açısından yaşamsal öneme sahiptir. Yargılama işlevi, doğası gereği yaşamalanındaki türün direncine kapalıdır; bu nedenle, otoritenin yasa yapma işlevine göre, yargı işlevinin yürütme işlevinden farklılaştırılması daha öncelikli olacaktır. Yargı işlevini yaptırım işlevinden farklılaştırma düzeneklerini oluşturma çok güçtür. Bu tür bir düzeneğin kurulamaması halinde, yaşamalanında, otorite dışında hiçbir öznellikten ve özerklikten söz edilemez.

Eğer otoritenin yaptırım ve yargılama işlevi birbirinden farklılaştırılabilirse; yaşamalanındaki tekilliğin veya tikelliğin yasanın belirlenimlerine göre biçimlendirmesi olanağı doğar. Yasa yapma işlevi, yaşamalanındaki dirence açık olduğundan, yaşamalanındaki özerklik ve bağımlı da olsa öznellik için zemin oluşabilir. Ayrıca yargının farklılaşması, insan veya insan öbeklerinin (meslek öbekleri, toplumsal sınıf vb..) belirlenimden doğan direncinin de güvencesini oluşturur. Yargı, yürütmeden ne kadar uzaksa o kadar güvence oluşturacaktır. Eğer yargı, yürütmenin doğal uzantısıysa, yasalarla belirlenen değerlerin yaşamalanındaki egemenliğini sağlamada, otoritenin saldırganlığını dizginleyecek gücü kendinde bulamaz, tersine, otoritenin saldırganlığının kılıcını oluşturur.

Yargı, otoritenin en özellikli işlevini oluşturur. Yaşamalanındaki temel özne olan otoritenin, yaşamalanındaki topluluğun özsel direnciyle beliren adaletin yaşamalanında var olup olmaması da yargıyla ilgilidir. Eğer yargı işlevi, otoritenin edimselleşmiş hali olan yaptırım işlevinden bağımsızlaşmazsa, yaşamalanındaki topluluğun, tekil veya tikel koruması yeri-

ne, otoritenin zorbalığının yolunu açan bir olanağa dönüşür. O halde, adaletin gerçekleşmesi için, otoritenin işlevlerinin farklılaştırılmasını sağlayacak düzeneklerin kurulması elzemdir. Özellikle de yargının farklılaştırılması vazgeçilmezdir. Demek ki otoritenin parçalanmış görüntüsü, yaşamalanındaki adaletin sağlanmasının da görüntüsünü oluşturacaktır. Güçlerini birleştirmiş bir otorite karşısında, ne bağımlı da olsa bir özne'lik oluşturulabilir ne de korunabilir.

Yasama'nın yaşamalanındaki gereksinimler ve beklentilerin ortak çıkarları üzerine ölçüt oluşturabilmesi için, otoritenin yasa yapan kurumunun otoritenin kendi doğasının uzantısı olmaması gerekir. Yasama yaşamalanındaki gerilim ve beklentilerinin bileşkesinden oluşacak bir kuruma dönüşürülmediği sürece, otoritenin keyfiyetinin ötesine geçemez. Dolayısıyla sadece yargının farklılaştırılması yeterli olmayacaktır. Adaletin sağlanması için yasama'nın da yaşamalanındaki beklenti ve gereksinimleri temsil edenlerin birleştiği bir merkeze dönüştürülmesi gerekir.

Her şey geçmişinin toplamıdır ve dolayısıyla otoritenin doğası da geçmişteki birikimlerle belirlenir. Bu durumda, otoritenin edimselleşmesinden doğan üç temel işlevin farklılaştırılmasını sağlayan düzeneklerin, her yaşamalanında farklı olması kaçınılmazdır. Bir yaşamalanında otoritenin işlevlerinin farklılaştırılmasıyla oluşturulmuş adalet, başka bir yaşamalanına uyarlı olmayacaktır. Bu nedenle eğer bütün dünya bir yaşamalanına dönüşmezse, evrensel hukuktan söz etmek olanaklı olmayacaktır. Evrensel değerlerden söz edilebilir ama evrensel hukuk, bütün insanların tek bir otoritenin parçası olması halinde olanaklı olacaktır.

21. yüzyılın koşulları, yeni bir otoriteleşmenin başladığına yönelik ipuçlarını vermektedir. Otoritelerin yaşamalanına

yerleşmesi, iletişim ve ulaşımındaki gelişmelerin yanı sıra, bilinç üzerine yapılan çalışmalarla yeni bir boyut kazanmıştır. Otoriteler artık yaşamalanındaki direnci kırmak için büyük anlatıyı bilinçlere aktarmak için uzun soluklu eğitimlere gereksinim duymayabilir. Hatta otoritenin değerlerinin somutlaşmış hali olan hukuk da gerekemeyebilir. Yeni gelişmeler, insan türünün, özgürlük ve öznellikten arındırılması için otoritelere büyük olanaklar sunmaktadır. Dolayısıyla otoriteler, yaşamalanının her santimetresine egemen olmak dışında, her bireyin bilincine de egemen olabileceklerdir.

İnsanın doğası, özerklik ve öznelliğe duyarlı olduğundan, kendi özerklik ve öznelliğinden emin olmak için bir başkasının bunu tanımasını arzular. Bu nedenle yaşamalanında hiçbir otorite, tam olarak egemen olamaz. Buna karşın, yaşamalanındaki

kişisel veya toplumsal dirençleri tamamen ortadan kaldıracak bir biçimde, genetik gelişmeler veya bilinç yönlendirmeleri üzerine yapılan çalışmalar otoritelerin ilgisini çekebilir. Türümüzün doğası bozulabilir veya bilinçler etki altına alınabilir. Böyle bir olanağa kavuşmuş otorite, artık hukuka ihtiyaç duymayabilir ve yaşamalanındaki meşruluğun araçlarına ihtiyaç duymadan, teknik olanaklarla yaşamalanını tamamen ele geçirebilir. Böylece, yaşamalanını düzenleme işlevi olan kural koyma (yasama), yaşamalanındaki düzeni sürdürme (yürütme) ve düzeni koruma (yargı) gibi işlevlere gerek kalmayacaktır. Bu durumda otoritenin ehlileştirilmesi, tarihin bir dönemiyle sınırlı kaldığı gibi adaletle birlikte insanlık tarihi de biter; çünkü, bağımlı da olsa öznellik veya özerkliğin olmadığı yerde adaletten ve insandan söz edilemez...